

821.161.2-398.1

**Фетісова О. С.**  
викладач кафедри загальноосвітніх та  
фундаментальних дисциплін  
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля  
(м. Сіверськодонецьк)

## **ФЛОРИСТИЧНІ ОБРАЗИ МІФОСВІТУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ**

***(на прикладі романів Дари Корній, Лади Лузіної, М. Ряполової)***

*Стаття присвячена дослідженню флористичних образів, які складають міфосвіт сучасної фантастичної прози. Об'єктом дослідження стали твори українських письменниць Дари Корній, Лади Лузіної та М. Ряполової. Роман Дари Корній – «Гонихмарник» – спроба адаптувати образ жінки-травниці до реалій сучасного міста. На відміну від нього, цикл Лади Лузіної «Київські відьми» не лише переосмислює образ відьми, яка знається на рослинах, а й розширює об'єкт на мистецькі артефакти. Роман М. Ряполової «Бурецьвіт» відрізняється авторською інтерпретацією самого світу рослин та творенням власних флористичних елементів.*

**Ключові слова:** інтерпретація, міфотворчість, символ, семантика, фантастика, фольклор.

Стаття посвячена дослідженню флористических образів, які складають міфосвіт сучасної фантастическої прози. Об'єктом дослідження стали твори українських письменниць Дары Корней, Лады Лузиной і М. Ряполовой. Роман Дары Корней – «Гонимарник» – спроба адаптувати образ жінки-травниці до реалій сучасного міста. На відміну від нього, цикл Лады Лузиной «Київські ведьми» не тільки переосмислює образ ведьми, яка розбирається в рослинах, але й розширює об'єкт на художественні артефакти. Роман М. Ряполовой «Бурецвет» відрізняється авторською інтерпретацією самого світу рослин і створенням власних флористических елементів.

**Ключевые слова:** интерпретация, мифотворчество, символ, семантика, фантастика, фольклор.

The paper investigates the floral images, which constitute the mythworld of modern fantastic prose. The object of research is the works of Ukrainian writers Dara Korney, Lada Lusina and M. Ryapolova. The novel «Gonihmarnik» by Dara Korney is the attempt to adapt the image of the healer woman to the realities of the modern city. In contrast, the cycle «Kyiv witches» by Lada Lusina not only reinterprets the image of a witch who studies plants, but also extends the object on the artifacts. The novel «Buretsvit» by M. Ryapolova is characterized by author's interpretation of the plant world and creation of its own floral elements.

**Keywords:** interpretation, myth creation, symbol, semantics, fantasy, folklore.

Починаючи з минулого століття, для літературознавців дедалі більш актуальним стає дослідження зв'язку між художніми творами та міфологією. Наразі, своєчасним став термін «міфосвіт», яким позначають ті компоненти міфологічної свідомості, які переосмислює письменник для створення власної художньої картини світу. Досі нема ґрунтовного тлумачення цього терміну, проте відомо, що популярності він набув у зв'язку з дослідженням ідіостилю Б.-І. Антонича. Проте зараз масштаби залучення фольклорно-міфологічних образів досягли таких меж, коли ми можемо говорити про міфосвіт багатьох письменників, які не лише вдаються до алюзій і ремінісценцій, а й конструюють власний фантастико-міфологічний світ з національними рисами. Цим обумовлюється актуальність теми – спробою системного аналізу компонентів міфологічного художнього світу і, зокрема, міфологічної символіки рослин.

Семантика і функції рослинних символів у контексті українського фольклору стали об'єктом вивчення багатьох дослідників: Г. Булашева, Л. Виноградової, Х. Грабовича, М. Грушевського, М. Костомарова, В. Скуратівського, М. Сумцова, П. Чубинського, Ю. Яворського та інших.

Однак, і до цього часу багато аспектів даної теми залишаються недостатньо вивченими. З іншого боку, аналізом міфолого-архетипних структур в авторському тексті займалися В. Агеєва, В. Антофійчук, М. Бахтін, Т. Гундорова, Н. Зборовська, М. Моклиця, А. Нямцу, С. Павличко, Я. Поліщук, Н. Фрай та інші. При цьому літературознавство гостро потребує дослідження міфопоетики сучасних творів, написаних у перше десятиліття XXI століття.

З'ясування семантики рослинної символіки фантастичного роману Дари Корній «Гонихмарник» (2010) є логічним, адже головна героїня роману – Аліна – спадкова травниця, яка мешкає у сучасному Львові. Вона є обізнаною студенткою, перспективною художницею, яка несподівано довідується про свій незвичайний хист, який успадкувала по жіночій лінії. Ретроспективно описується історія матері Ірини та бабусі Орини, які теж мали талант лікувати людей за допомогою трав. Конфлікт роману розгортається навколо прокляття, яке робить неможливим стосунки Аліни з коханим хлопцем, який виявляється градобуром, людиною-двоєдушником і смертельним ворогом травниць.

Реальне та фантастичне рівноправно співіснують у романі. В українській демонології образ жінки-травниці пов'язаний з локацією лісу, проте в інтерпретації Дари Корній він переноситься до сучасного Львова. Лише іноді сюжет повертається до українських Карпат, волинського Полісся чи інфернального простору. Саме з нематеріальним світом пов'язана кульмінація роману, де героїня знаходить свого першопредка та дерево життя, яке уособлює дуб.

У міфологічних уявленнях дуб втілює собою образ світового дерева, яке є моделлю космічного простору: *«Світове древо – центральна фігура насамперед «вертикальної» космічної моделі і в принципі пов'язана з трихотомічним поділом на небо, землю («середню землю») і підземний світ. Такий трихотомічний поділ – результат подвійного протиставлення верху і низу, а потім і диференційованої характеристики нижнього світу як місцеперебування мертвих і хтонічних демонів та верхнього як місцеперебування богів, а згодом і «обраних» людей після їхньої смерті»*

[Мелетинський 2000:214]. У замовляннях дуб виступає також як центр світу та одночасно як межа між світами. Цей характерний для міфопоетичної свідомості образ не лише втілює універсальну концепцію світу, тому в деяких казках стає «дорогою», якою герой може потрапити в інший світ.

У романі Дари Корній «Гонихмарник» листок дубу стає провідником героїні до інфернального світу: *«Вона лягає поруч із Сашком, правою рукою міцно стискаючи оберіг. У лівій затиснуто дубовий листочок, що його дав Юрко. К-о-м-п-а-с... Втома важким обрусом опускається на повіки. Аліна засинає»* [Корній Дара 2010]. Фантастичний світ, в який потрапляє героїня за допомогою сну-трансу, є центром світу, де знаходиться arbor mundi, космічне дерево: *«Звідкись взялося величне дерево, здається, дуб. Дуб із легенди. Таких великих дерев вона зроду не бачила. Його гілля наче тримає небо. А чому ж наче? Таки держить! Сонце стало маленьким химериком і ніби заплуталося у віттях дуба»* [Корній Дара 2010]. Саме там відбувається зустріч Аліни з Дідом – предком, який ідентифікується нами як архетип мудрого старця. Цікаво, що для створення цього образу авторка вдається до ідеалізованого образу козака Мамає: *«Голова поголена, оселедець за вухом, довгі вуса. Зодягнений у багряню лискучу куртку із золотим позументом і китицями, і в «широких, як море, шароварах». За плечима стоїть припнута до дуба рушниця. Дід схожий, мов дві краплі води, на міфічного Мамає з картин. Біля козака на траві пляшка і склянка. У руках кобза, у кутику вуст люлька. За деревом пасеться чорний кінь, прив'язаний до запханого в землю списа. На гілці дуба завішена червона феска з китицею, порохівниця»* [Корній Дара 2010]. З огляду на роль цього образу в мистецтві взагалі та сюжеті роману «Гонихмарник» зокрема, можемо говорити про образ Діда як про космогонічне уособлення українського народу.

Героїню Дари Корній можна назвати осучасненою інтерпретацією фольклорного образу жінки-травниці: жительки мегаполісу, яка не втратила зв'язок з історією, традиціями предків та природою.

На відміну від Дари Корній, Лада Лузіна не уникає номінувати своїх героїнь відьмами. Цикл «Київські відьми» – це міське фентезі з детективним сюжетом, який розгортається навколо історії міста Києва. За сюжетом циклу, три сучасні жінки – Марія, Дар'я та Катерина – отримують у спадок відьомську силу та стають киевицями, хранительками міста. Цикл Лади Лузіної побудовано за сюжетом «дорослішання», тобто набування жінками знань, досвіду та мудрості. Найстарша з них – Катерина – отримує владу над силами рослин і починає активно вивчати їх магічні властивості.

Лада Лузіна переосмислює традиційний образ жінки-травниці або знахарки, усучаснюючи й пов'язуючи його з мистецтвом. Катерина починає використовувати не самі рослини, а їх зображення на картинах та у вигляді прикрас, зроблених у стилі модерн. Власне, цьому мистецькому напрямку у творах авторки приділена пильна увага: *«Модерн игнорировал власть небесного Бога и земного царя. Модерн отрицал власть человека. Модерн отрицал человека в понимании общества; он признавал лишь Природу и Женщину»* [Лузіна Лада 2011]. Розглядаючи рослинну символіку модерних будинків, Лада Лузіна доходить висновку, що *«ни на заветной опушке, ни в дремучем лесу, где полагалось таиться языческим капищам с погаными идолищами – языческая Богиня глядела на Катю с дома на центральной улице Киева»* [Лузіна Лада 2011]. Рослинні орнаменти київських споруд стають своєрідними рецептами й текстами залять. Більшість з них не притаманні українській етнокulturі.

Так, ірис – квітка, пов'язана зі смертю (її назва походить від імені грецької богині райдуги, яка подорожувала з повідомленнями від богів та переводила жіночі душі до потойбічного світу); тюльпан (залежно від кольору) – символізує ідеального коханця, красиві очі чи зізнання в любові; кали – означає неперевершену красу; орхідея – символ досконалості, а плями на ній представляють кров Христа; каштан, поряд з іншими символами, є символом цноти.

Поряд із зазначеними вище, Лада Лузіна використовує більш звичні для української культури рослинні символи. Виноград – символ мудрості, вина

життя та безсмертя, в діонісійському культі символізує жертвоприношення, а в українській весільній традиції – атрибут короваю, *«Райського (ідеального) дерева, що символізує родину»* [Жайворонок В. В. 2006:86]. Лілія в народній свідомості розділяється на власне лілію (лілею) та водяну лілію (латаття). Власне лілія – це символ жіночої краси та цноти, чистоти, атрибут зображень святих, пов'язаних із Благовіщенням. Водяна лілія має більш містичну семантику: має силу над водними духами, слугує охоронним оберегом від нечисті, є символом магічної сили жінки, *«улюблена квітка русалок, а тому їй, особливо юнакам, не можна рвати, бо русалка затягне в воду»* [Жайворонок В. В. 2006:338]. Троянда – полісемантичний символ, який означає, зокрема, любов, яка перемагає смерть, відродження, кров Христа, земні пристрасті, час і вічність, плодючість тощо. Лада Лузіна з цього приводу пояснює: *«Роза символізувала абсолютную женскую власть»* [Лузіна Лада 2011]. Чортополох – рослина, яка може *«руйнувати злі знаки та виганяти демонічні сили»* [Бидерман Г. 1996:297], тому може бути використана як оберіг. Беручи це до уваги, Лада Лузіна пояснює етимологію назви рослини: *«Его всегда у дверей, у ворот ставят, чтоб зло чужое в дом не зашло. Известно ж, его всякие бесы и черти боятся, оттого он и чертов переполох»* [Лузіна Лада 2011]. Разом вони відтворюють магічний портрет Києва: *«Печать Модерна – лепные круги на фасаде. Круглые окна с причудливым переплетением рам. Ползущие по стенам растения: лилии, орхидеи, ирисы, калы, тюльпаны... Однако ж болотных кувшинок, каштанов, репейников было на киевских домах отчего-то больше всего»* [Лузіна Лада 2011].

Отже, героїня Лади Лузіної знаходиться на тій самій стадії учнівства, що і героїня Дари Корній. Так само міський простір, у якому живе Катерина, допомагає їй освоювати магічні знання про властивості рослин, розширюючи флористичну семантику на архітектуру, твори мистецтва, ювелірні вироби. Лада Лузіна не обмежується суто українськими етнокультурними традиціями, звертаючись також до європейської рослинної семантики.

Ще одна українська письменниця – М. Ряполова – обирає для витворення свого міфосвіту принципово інший шлях. Героїнею її роману «Бурецвіт» стає жінка без надприродних здібностей, проте сюжет розгортається у фантастичному світі. Там мешканці сучасного європейського міста живуть поряд з чаклунами, русалками, безсмертними, духами місць та іншими надприродними істотами. Магія для такого простору є звичною реалією. М. Ряполова, створюючи міфосвіт свого роману, майже не звертається до традиційних флористичних образів, надаючи перевагу фантастичним рослинам, які, на нашу думку, є елементами міфотворення.

Головна Героїня роману – Лірина Сонніч – хазяйка крамниці, де продають чарівні квіти. Наприклад, в магазині є кактуси, які годуються компліментами, троянди-вампири, яких треба годувати власною кров'ю, співочий кущ, який наспівує будь-які мелодії, квіти-сночити, які вночі сприймають сон хазяїна, а вдень можуть його відтворювати, плакуче деревце, яке ридало від найменшого переживання чи поганої новини, рослина-метеоролог, квітка, яка в'яне, коли в її присутності брешуть та квітка, яка починає погано пахнути, коли в її присутності лаються.

Сюжет роману розгортається навколо пошуку орхідеї долі, яка також є частиною фантастичного світу М. Ряполової. Орхідея – рослина, яка не належить до традиційних елементів української етнокультури. У європейській системі символів орхідея асоціюється з довершеністю та розкішшю, а у східній є уособленням досконалої людини. Це узгоджується із задумом авторки: знайти орхідею долі можуть лише одиниці. Пошук орхідеї долі супроводжується ризиком для життя і випробуваннями, які стають певною ініціацією, яка переводить людину на інший рівень існування: *«Знайти орхідею своєї долі – це все одно, що знайти власного янгола-охоронця і злитися з ним в одну особу. Ти не набуваєш чужої сили, сили ззовні, як це роблять, наприклад, чаклуни, не набуваєш чужих рис, чужих якостей, бо все це й так твоє. Тільки треба знайти орхідею своєї долі»* [Ряполова 2010:25].

Мотив пошуку чарівної квітки відомий українській фольклорній традиції. Мова йде про пошук квітки папороті, яка розквітає на Івана Купала. Її пошук пов'язаний з численними легендами і ритуалами, а знахідка обіцяє винагородження у вигляді захищеного в землі скарбу. Проте М. Ряполова розширює цей мотив, зокрема, ставлячи перед героями проблеми буття, обов'язку, долі та чесності.

Отже, флористичні образи прози Дари Корній, Лади Лузіної та М. Ряполової (разом з інтерпретацією національного фольклору) є засобами побудови індивідуального міфосвіту. Джерелами їх художньої образності є як національна, так і європейська етнокультурна традиція. У випадку роману М. Ряполової, до конструювання фантастичного простору роману додається авторська рослинна символіка, яка хоч і ґрунтується на реальній ботаніці, проте в результаті стає оригінальним елементом фантастичного художнього простору.

## БІБЛІОГРАФІЯ

Бидерман Г. 1996. – Бидерман Г. Энциклопедия символов / Ганс Бидерман. – М. : Республика, 1996. – 335 с.

Жайворонок В. 2006. – Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 706 с.

Корній Дара 2010. – Корній Дара. Гонимарник [Електронний ресурс] / Дара Корній. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2010. – 340 с. Режим доступу: <http://www.litres.ru/dara-korn-y/gonihmarnik/>

Лузина Лада 2011. – Лузина Лада. Рецепт Мастера. Спасти Императора! Книга 2 [Електронний ресурс] / Лузина Лада. – Харьков : Фолио, 2011. – 120 с. Режим доступу: <http://www.litres.ru/lada-luzina/recept-mastera-spasti-imperatora-kniga-2/>

Мелетинський 2000. – Мелетинский Е. М. Поэтика Мифа / Мелетинский Е. М. – М. : Восточная литература, 2000. – 407 с.

Ряполова 2010. – Ряполова М. Бурецвіт / Марія Ряполова. – Львів : Кальварія, 2010. – 256 с.